

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖІЛЬ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Зянько В.В.

Постановка проблеми. Визначити головні цілі інноваційної діяльності та основні шляхи їх досягнення покликана інноваційна політика держави. Термін “інноваційна політика” вперше був використаний у “доповіді Sharpie” (технологічні нововведення: управління і умови здійснення), підготовленій міністерством торгівлі США у 1967 році [1, с.37]. Під ним більшість економістів розуміють комплекс заходів держави зі створення соціально-економічних, організаційних та правових умов ефективного розвитку інноваційної діяльності, впровадження сучасних екологічно чистих та ресурсощадних технологій, збільшення випуску конкурентоспроможної інноваційної продукції. За допомогою інноваційної політики уряд реалізує модель інноваційного розвитку економіки країни. Інноваційна політика також виступає основою для вибору інноваційної стратегії, вдосконалення інноваційних програм і проектів, пропонуючи критерії їх відбору та оцінювання. У період трансформації економічної системи державна інноваційна політика покликана забезпечити підключення технічних і технологічних інновацій до процесу становлення системи ринкових факторів виробництва, а успішна реалізація інноваційної стратегії дозволить державі раціонально використовувати ресурсний потенціал країни, насамперед інтелектуальний, і здійснювати заходи з підтримки найперспективніших високотехнологічних галузей і підприємств, забезпечуючи перехід економічної системи у якісно вищий рівень з мінімальними витратами. Тому проблема вдосконалення управління інноваційною діяльністю на рівні держави та пошук оптимальних шляхів і механізмів реалізації виваженої інноваційної політики є на сьогодні для України дуже актуальною.

Постановка завдання. У статті ми хочемо дослідити різні варіанти інноваційної політики, виявити основні недоліки здійснення інноваційної політики України та визначити пріоритетні напрями нинішнього інноваційного розвитку нашої країни з метою сприяння формуванню такої моделі організації науково-дослідних та дослідницько-конструкторських робіт, яка б поєднувала елементи ринкової економіки, зокрема забезпечувала свободу розвитку інноваційного підприємництва, із збереженням гнучких важелів державного регулювання інноваційної діяльності, як однієї з найважливіших сфер життєдіяльності суспільства.

Основний матеріал. У більшості розглядають чотири варіанти інноваційної політики, які відображають різні бачення шляхів досягнення мети:

політику “технологічного поштовху”, політику ринкової орієнтації, політику соціального спрямування і політику, зорієнтовану на зміну економічної структури господарського механізму.

Політика “технологічного поштовху” передбачає пряму участь держави у розв’язанні існуючих науково-технічних проблем і здійсненні капіталовкладень, а також розробку різних державних програм розвитку науки і техніки. При такому варіанті державі належить провідна роль у розподілі ресурсів, інформаційному забезпеченні та визначенні основних напрямків інноваційного розвитку.

Політика ринкової орієнтації передбачає провідну роль ринкового механізму в розподілі ресурсів та у виборі напрямків розвитку науки і техніки. При цьому роль держави у стимулюванні фундаментальних досліджень та створенні інформаційного та економічного середовища для нововведень обмежується. Держава скорочує пряму участь в науково-дослідних та дослідницько-конструкторських розробках і дослідженнях ринку, зменшує кількість форм регулювання інноваційної діяльності. Це стимулює ринкову ініціативу і сприяє ефективній структурній перебудові та вдосконаленню ринку.

При здійсненні інноваційної політики соціального спрямування держава виходить з того, що процес прийняття рішень відбувається на широкому соціально-політичному консенсусі із залученням громадськості. Така інноваційна політика передбачає певне регулювання державою соціальних наслідків науково-технічного прогресу.

Нарешті четвертий варіант інноваційної політики передбачає концентрацію зусиль держави на зміні економічної структури господарського механізму. Така зміна досягається при тісній взаємодії всіх господарських суб’єктів і держави, через застосування нових форм організації і управління розвитком науки та техніки. При цьому великий вплив на реструктуризацію галузевої структури та вирішення соціально-економічних проблем має передова технологія.

На жаль, в Україні нинішній державній інноваційній політиці притаманні ряд негативних явищ: [2, с.62].

- невисока частка радикальних, економічно вагомих нововведень;
- велика тривалість освоєння нововведень виробництвом, що скорочує їхній життєвий цикл;
- невелика кількість розробок, які мають високий попит на вітчизняних і зарубіжних ринках.

Замкнутість інноваційної політики і практики, що реалізується сьогодні в Україні, її відрив від сучасних досягнень науково-технічного прогресу є однією з основних причин втрати конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому, а часто і на внутрішньому ринку, який занадто “наводнюється” імпортованими товарами. За висновками експертів, через невпровадження сучасних досягнень науки і техніки наша країна втрачає мільярди доларів США.

Для відчутних структурних зрушень у вітчизняній економіці потрібна

значно вища інноваційна активність. До того ж подолати існуючу негативну тенденцію у сфері інноваційної діяльності, опираючись лише на власні сили, неможливо. Треба активно залучатися до співпраці з світовим співтовариством. Технологічний переворот можна здійснити лише на основі включення у світовий інноваційний процес, через пошук і освоєння технологічних і ринкових ніш, розвиваючись на випередження, опираючись на стратегію “лазерного променя”, що дозволяє охоплювати весь технологічний ланцюжок – від фундаментальних і пошукових досліджень до великомасштабних виробництв, та до сервісного обслуговування поставленої техніки. Стратегія “лазерного променя” передбачає цілеспрямований рух до мети, всупереч перешкодам, не розпорошуючи своїх зусиль на щось другорядне.

За умов, що склалися, найсприйнятливішим варіантом інноваційної політики, на наш погляд, є політика “технологічного поштовху”, здійснення якої дозволить закласти підвалини для поступових прогресивних змін економічної структури існуючого господарського механізму у напрямі зростання ролі ринку. Отже, така інноваційна політика підготує перехід до іншого варіанту політики, при якому у розподілі ресурсів та виборі напрямку інноваційного розвитку, розвитку науки і техніки вирішальне значення належатиме ринковому механізму.

При здійсненні інноваційної політики треба враховувати різні економічні сектори:

- сектор проривних технологій, що ґрунтуються на вітчизняних винаходах (він порівняно невеликий, але може при вмілій масштабній організації цієї переваги забезпечити пріоритетний розвиток і високу конкурентноздатність на вузькому сегменті світового ринку);
- сектор, оснований на використанні вітчизняних і зарубіжних ліцензій (він ширший за попередній і також дозволяє організувати виробництво і доставку на ринок сучасну конкурентоспроможну продукцію, зокрема, виробництво такої продукції може вестись з використанням раніше засекречених винаходів та технологій, які, завдяки конверсії військової науки і промисловості, стають доступними для цивільного використання);
- сектор, оснований на використанні переваг міжнародного поділу і кооперації праці (це найширший сектор, але у ньому наша країна не має достатнього наукового зачину й інноваційного потенціалу, однак поступово обмеження на експорт високих технологій знижуються і послаблюються, що треба використовувати, розуміючи, що нині жодна країна у світі не в змозі розвивати всю гаму напрямків сучасної науки і техніки, і що просто нерозумно не використовувати закордонні можливості).

Інноваційна політика є потужним важелем розвитку інноваційного підприємництва. Як складова соціально-економічної політики, вона визначає пріоритети інноваційного розвитку країни, включаючи комплекс організаційних дій, які забезпечують досягнення поставленої мети. Оскільки

інновації нерозривно пов'язані з найновітнішими досягненнями науково-технічної та виробничої діяльності, інноваційній політиці відведена головна роль у визначенні оптимального шляху розвитку суспільства, виявленні перспективних галузей і виробництв, регулюванні інноваційних процесів.

Регулювання інноваційних процесів здійснюється за допомогою заходів організаційного, правового та фінансового забезпечення новаторів, інших суб'єктів інноваційного підприємництва, впровадження у сферу виробництва та послуг досягнень науки і техніки, створення сприятливих умов для функціонування і розвитку інноваційної інфраструктури, яка забезпечує просування інновацій на ринок.

На державу покладаються завдання розробляти принципи, на основі яких має здійснюватися політика в науковій та інноваційній сфері, а також формувати механізм реалізації цієї політики. Принципи інноваційної політики залежать від господарської системи країни, від глибини впливу державних інститутів на економічну діяльність.

Більшість авторів виділяє такі принципи державної інноваційної політики [2; 3; 4]:

- свобода наукової та науково-технічної творчості;
- правовий захист інтелектуальної власності;
- інтеграція науково-технічної діяльності і освіти;
- підтримка конкуренції у сфері науки і техніки;
- концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках наукового розвитку;
- стимулювання ділової активності в науковій, науково-технічній та інноваційній діяльності;
- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності необхідною інформацією;
- підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності;
- розвиток міжнародного співробітництва.

Зазначені принципи інноваційної політики превалюють в індустріально розвинених країнах, але мають різний вплив на механізм її реалізації, який багато в чому залежить від інноваційної стратегії держави та вибраного нею варіанту інноваційної політики.

Основним змістом інноваційної політики має бути збільшення темпів економічного зростання за рахунок вдосконалення структури національного виробництва. Основним джерелом економічного зростання є використання передових технологій. Тому при проведенні інноваційної політики основні зусилля держава повинна зосереджувати на формуванні нового типу господарювання, нового технологічного укладу. Технологічні уклади, як зауважує академік Анатолій Чухно, характеризують ступінь прогресивного розвитку економіки країни, а регулювання державою розвитку економічних укладів визначає шлях соціально-економічного розвитку країни. Згідно з експертною оцінкою технологічної структури економіки України, у нас ще переважають відсталі третій і четвертий технологічні уклади. До того ж 75%

інвестицій вкладається у підприємства дуже відсталого третього укладу і лише 20% спрямовується у підприємства четвертого технологічного укладу. Загалом в Україні найпоширенішим залишається четвертий уклад, на частку якого припадає приблизно 45%. Третій уклад хоч і не є домінуючим, все ж залишається значним – 30%. Частка п'ятого укладу (військово-космічна техніка, засоби зв'язку) наближається до 10%, а шостого технологічного укладу, основним фактором якого є біотехнології, у нас поки що практично не існує. Водночас аналіз засвідчив, що чим вища питома вага четвертого – шостого укладів, тим вищий рівень розвитку економіки країни. Такий технологічний детермінізм, зазначає Анатолій Чухно, обумовлює характер “цивілізаційної” конкуренції національних економік у процесі інноваційного розвитку цих країн. Україна повинна усвідомити об'єктивність інноваційної складової економічного розвитку і зрозуміти, що в умовах глобалізації інвестиційних процесів для неї немає іншого вибору стосовно інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, ніж мобілізація національного потенціалу для розвитку п'ятого і становлення шостого технологічних укладів. “... Поєднання активної інноваційної політики з концентрацією зусиль на основних напрямках становлення нового технологічного укладу здатне забезпечити максимально повну реалізацію можливостей економічного зростання, широкого використання науково-технічного, виробничого та інтелектуального потенціалу для освоєння перспективних виробництв. Тим самим економічна політика реалізовуватиме пріоритети структурної політики держави, тобто формуватиме сучасний технологічний уклад та одночасно створюватиме передумови для становлення нового, вищого укладу” [5, с.145].

Виходячи з вищесказаного, основні зусилля інноваційної політики в Україні повинні бути зосереджені на технологічному переозброєнні всіх виробничих галузей. А оскільки вирішальне значення у цьому процесі належить машинобудуванню, то перш за все необхідно забезпечити нарощування частки цієї галузі в загальній структурі промислового виробництва за рахунок підвищення рівня її інновативності. Здійснюючи докорінне переоснащення виробництва з метою підвищення продуктивності праці, треба випереджаючими темпами розвивати найвисокотехнологічніші та наукомісткі галузі машинобудівного комплексу, інструментальне виробництво, поступово збільшуючи частку виробництв п'ятого і шостого технологічних укладів. Також, враховуючи велике значення для всіх без винятку галузей економіки впровадження сучасних інформаційних технологій, пильної уваги з боку держави потребує створення вискоєфективної системи комунікацій, запровадження новітніх методів передачі і обробки інформації в усіх сферах людської діяльності. Тому необхідно прискорити створення у сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку централізованої загальнодержавної системи автоматизованого пошуку, збору, накопичення, аналітичної обробки, зберігання і розповсюдження інформації та формування єдиної системи обліку електронних інформаційних ресурсів держави.

Висновки. З викладеного вище можна зробити наступні висновки:

1. Сучасній інноваційній політиці України притаманні ряд негативних

явищ, як то незадовільне стимулювання розробки і освоєння радикальних нововведень, замкнутість та відрив від новітніх досягнень науково-технічного прогресу. Внаслідок цього вітчизняні підприємства і їх продукція втрачають конкурентоспроможність не лише на світовому. Але часто й на внутрішньому ринку, через що наша країна втрачає мільярди доларів.

2. Для подолання негативних тенденцій у сфері інноваційної діяльності в нашій країні необхідно вести пошук та освоєння технологічних і ринкових ніш, активно долучатися до співпраці з світовим співтовариством, опираючись на стратегію “лазерного променя”, яка передбачає цілеспрямоване досягнення основної мети не розпорошуючи зусиль на другорядні цілі.

3. В нинішніх економічних умовах найсприятливішим варіантом інноваційної політика України є політика “технологічного поштовху”, проведенням якої держава підготує передумови для переходу до інноваційної політики ринкової орієнтації.

4. Головним завданням інноваційної політики є визначення оптимального шляху розвитку суспільства, виявлення перспективних галузей і виробництв, регулювання інноваційних процесів. Виконання цього завдання покладається на державу, яка розробляє основні принципи інноваційної політики і на їх основі реалізує інноваційну стратегію та вибраний варіант інноваційної політики.

5. Основні зусилля держави при здійсненні нинішньої інноваційної політики мають бути зосереджені насамперед на переозброєнні всіх виробничих галузей і в першу чергу машинобудування, на формуванні нових технологічних укладів (п'ятого і шостого), на створенні високоефективної системи комунікацій, запровадженні новітніх методів передачі й обробки інформації в усіх сферах людської діяльності.

Література.

1. Андрощук Г. Государственная инновационная политика // Бизнес-информ. – 1997. – №1. – С.37-40.
2. Осецький В.Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики. – К.: ІАЕ УААН, 2003. — 413 с.
3. Инновационный менеджмент: Справочное пособие / П.Н. Завлин (ред.), А.К. Казанцев, Л.Э. Миндели и др. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Центр исследований и статистики науки, 1998. — 567с.
4. Менеджмент организации: Учеб. пособие для студ. спец. 061100 «Менеджмент» / З.П. Румянцева (ред.), Н.А. Саломатин (ред.), Р.З. Акбердин и др. / Государственный комитет РФ по высшему образованию; Государственная академия управления им. С. Орджоникидзе. — М. : ИНФРА-М, 1997. — 432с.
5. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. — К. : Логос, 2003. — 631с.